

28 Şubat ve Yapılmamış Muhasebeler

Musa Üzer

28 Şubat darbesinin Müslümanlara kan kusturan, boğucu bir atmosfer oluşturan sürecinin kudretli aktörlerinin bir bir kodese tıkıldığı günleri yaşıyoruz. Dönemi iliklerine kadar yaşayanlar açısından gelinen süreç şüphesiz çok önemlidir. O günlerde filmin sonunun böyle biteceği anlatılsaydı herhalde bu film için fazlasıyla sürrealist, postmodern tanımlaması yapıp inanılmayacaktı. Tarih ve hayat felsefesi açısından Rabbimizin günleri aramızda döndürdüğüne iman etmiş müminler için mevcut hal Rabbimizin bir yardımudur ve lütfüdür.

Darbe sürecinin aktörlerinin kim olduğu, hesap sormanın nerelere kadar uzanması gerektiği tartışması bir yanda yapılırken diğer tarafta ise o dönem kimin nerede durduğu tartışması da yapılmakta. Özellikle Fethullah Gülen çevresinin ve yayın organlarının tutumu bu bağlamda gündeme getirilerek eleştiriye tabi tutulmakta. Gerçekten de başörtüsünden imam hatip okullarına, Kur'an kurslarından Refah Partisi'ne kadar sistemle gerilim ve çatışma yaşanan birçok konuda Fethullah Hoca ve cemaatinin 28 Şubat sürecinde iyi bir sınav verdiğini söylemek mümkün olmadığı gibi Müslümanları utandıran eylemlere imza attıkları da bilinmekte. Zor zamanlarda kimin nerede durduğunun bilinmesi açısından elbette bu sabıkalı geçmişin unutulmaması gerekiyor. Lakin küçük bir sorun var: Acaba o dönem sadece Fethullah Gülen ve cemaati mi 28 Şubat imtihanından sınıfta kaldı? Bu soruya ne yazık ki, evet demek mümkün değil. Milli Görüş çizgisinden geleneksel cemaatlere, tarikatlardan Nurcu gruplara kadar camianın genelinin kırık not aldığı darbe sınavında tevhidî duyarlılığa sahip çevrelerin de o dönem durumunun pek parlak olduğu söylenemez.

İlk İmtihan Farklı Tavrılar

28 Şubat darbesine karşı en genel anlamda İslami camianın gösterdiği tavrı 3 başlıkta toplamak mümkün: Birincisi, çatışma ve gerilimden kaçarak uzlaşma arayışına girenler; ikincisi farklı ideoloji ve kimliklere sarılarak direnmeyi tercih edenler; üçüncüsü ise var olan kısıtlı imkânlarla rağmen bedelini göze alarak direnişi tercih edenler. O dönem kimin hangi kategoriye girdiğinin cevabını herhalde dönemi yaşayanlar kendi vicdanlarında vereceklerdir.

1920 ve 30'lu yıllardan sonra Kemalist sistemle Türkiyeli Müslümanların en ciddi karşılaşması olan 28 Şubat darbe sürecine gelindiğinde nispeten belli bir kitleselliğe ulaşmış, teori ve bilinç açısından zafiyet taşısa da tevhidî söylemi yakalamış, değişim-dönüşüm iddiası olan İslami çevrelerden beklenen; esaslı bir mücadelenin ortaya konulmasıydı. Bu bağlamda kesintisiz eğitim, imam hatipler, başörtüsü yasağı, İsrail'le ittifak anlaşmaları konularında dönem dönem geniş ölçekli eylemlilikler, mücadele örneklikleri ortaya konuldu. Bu da bağımsız bir İslami mücadele hattının oluşturulması adına önemliydi.

O dönem yapılan eylemlerin darbeye karşı direnişin somut tezahürü olarak da değerlendirilmesi gerekiyor. Elbette bazı eylem ve söylemlerde öne çıkarılmaya çalışılan dil ve araçların ideolojik açıdan İslami duruşa ve direnişin mantığına zarar verdiği gerçeğini göz ardı etmemek şartıyla. O dönem bazı çevrelerin ısrarla başörtüsünün İslami kimliğin gereği

olarak savunulması yerine insan hakları ideolojisi perspektifinde savunulması; kesintisiz eğitim eylemlerinde meslek liseleri edebiyatının öne çıkarılması, imam hatip eylemlerinde bayrak taşınması ısrarı bu duruma örnek olarak verilebilir.

İdeolojik ve kimliksel erozyon ve sefaletin emarelerinin ipuçları olan bu zafiyetlerin kesintisiz eğitimin yasallaşması, başörtüsü yasağının uygulanmasıyla daha bir derinleştiği söylenebilir. Başarısızlık ve yenilgi süreçlerinde ortaya çıkacak muhtemel akıbetler Türkiyeli Müslümanların da başına geldi. Muhalif hareketler, başarısızlık ve yenilgi süreçlerinde en genelde üç durumla karşılaşılır.

Birinci durumda işe teoriden başlayarak, sahip olunan ideoloji sorgulanarak reddiyeci bir kimlik inşa edilmeye çalışılır. 28 Şubat darbe süreciyle birlikte hızlı bir şekilde İslamcılık bütün boyutlarıyla mahkûm edilirken, Müslümanların laik-Kemalist sistemi değiştirme iddiası neredeyse kerih görülür oldu.

İçeriden Barikatlar, Çözülen Cemaatler

Bu kendini inkâr ve imha süreci teoriyle sınırlı kalmayarak ikinci aşamaya geçildi ve bir hedef doğrultusunda bir araya gelmenin ifadesi olan cemaat ve örgütlenmeler eleştiri kıyımından geçirildi. Örgütlenme ve cemaatleşmeyi mahkûm eden “Cemaat bireyi öldürüyor, üretimi engelliyor!” tezi sıklıkla dile getirilerek bireycilik teşvik edildi. Muhalif olmanın ve örgütlü olmanın doğası gereği sınırlı da olsa ortaya konan eylemlilikler de boş görülerek, herkesin ağzında bir pelesenk olan “Bu iş sokakla, bağırıp çağırmayla olmaz!” edebiyatı geliştirilerek zaten pratik mücadele örnekliği zayıf olan hal iyice kötürümleşti. Devamında da “Hocam, dünyayı değil önemli olan kendini kurtarmak!” formülü ortaya konuldu ki, bu da İslamcılık iddialarını anlamsız ve boş gören bir tavrın ifadesi olmaktan başka bir şey değildi.

Yenilgi süreçlerinde ortaya konulan içe kapanmacı tutum ise daha sınırlı çevrede görüldü. Hassasiyetler ve duyarlılık açısından önemszenmesi gereken bu yaklaşım ise Müslümanların teorik durumunu, sistem tahlillerini, mücadele yöntemlerini esaslı bir değerlendirmeye tabi tutmadan vakayı doğru tahlil etme tavrından uzak bir şekilde gittikçe pratikten de uzaklaşan bir performans sergiledi.

‘Siyasal İslam’ın İflasını Dillendirenler

Olumsuz ve sıkıntılı gerçeklik tablosu haliyle darbe sürecinin yavaşladığı döneme de ciddi anlamda yansdı. En nihayetinde yansımaları bugün de gördüğümüz olumsuz tabloyu ortaya çıkardı. 28 Şubat darbesi sonrasında yaşanan tablo İslamcılarda ciddi bir özgüven kaybı ve moral bozukluğu, düşünsel kaos ve karmaşa, yapısal gevşeklik ve dağılma şeklinde özetlenebilir. İdeolojik planda siyasal İslam’ın bittiği tartışmaları yeniden alevlendirilerek İslam’ın devlet talebinin olmadığı söylemi yaygınlaşırken yerine çoğulculuk, birlikte yaşama, hoşgörü edebiyatıyla örülü en temelde İslam’ın hâkim siyaset olduğu anlayışının yanlış olduğu, öteki ile çok hukuklu ya da hakem ilişkisi şeklinde modellere teveccüh edildi. Sistemin baskısından kurtulmak için bir taktik olarak liberalleri öne çıkaranlar süreç içerisinde liberalleşirken bir kısmı da açık bir şekilde liberal tezleri ideolojik olarak savundu. Her iki kesim de İslam devleti, mücadele, devrim gibi söylemlerin yanlış olduğunu dillendirmekten

çekinmedi. İnsan, toplum, devlet, ahlak, adalet, siyaset, özgürlük, birey, hukuk, tarih gibi konularda entelektüel derinlikten yoksun yazarlar, kişiler ve çevreler liberal ya da sol tezleri Müslüman mahalleye pazarlama çabası içerisinde oldular.

Tevhidî bilinçlenme süreci içerisinde nice emekler sonucunda kazanılmış kavramlar, yaklaşımlar, tezler adeta günahmış gibi terk edilerek devlet, toplum, ulusal semboller, ordu, dinin asılları vb. birçok konuda geçmişten çok farklı noktalara kayıldı. Derin devlet ve derin milleti keşfedenler haliyle iktidar tutkusundan vazgeçmeyerek sistemin siyasal aktörleriyle ilişkiye dahi girmekten imtina etmeyen bir pratik içerisine girebildiler.

Yerlilik Edebiyatı ve Tarihselecilik İllüzyonu

Darbe süreci mahallede o döneme kadar kısık sesle yapılan İslamcılık eleştirilerinin güçlü bir şekilde yapılmasına yol açtı. O dönem itibarıyla İslamcılıktan vazgeçmek için geliştirilen batıl bir düşünce olarak yerlilik ideolojisi tedavüle sokuldu. Sistem nezdinde makbuliyetin esas alındığı yerlilik düşüncesiyle laik, Kemalist, milliyetçi, muhafazakâr düşünceyle uzlaşmaz bir teorik içeriğe sahip İslamcılık ideolojisi mahkûm edilirken kullanılan ölçü biriminin misak-ı milli sınırları olmasını unutmamak gerekiyor.

“*Yağmurdan Sonra*” romanları örneğinde olduğu gibi İslamcılığın kökü dışarıda olduğu, Seyyid Kutub ve Mevdudi’nin bize ait olmadığı, Nurettin Topçu, Yahya Kemal, Ahmet Hamdi Tanpınar’ın esas izlenmesi gereken kişiler olduğu söylemi yaygınlaşmaya başladı. İsmail Kara gibi akademisyenler İslamcılığı entelektüel planda eleştirirken, kendi ayağına daha fazla kurşun sıkmak için mahallede üstad olarak görülür oldu.

Aynı dönemde Ankara İlahiyat merkezli ortaya çıkan ve hızlı bir şekilde yurt dışında yaygınlaşan tarihselci yaklaşım ise adeta darbe sürecinde çözülüşün tüm alanlara sirayet etmesine katkıda bulundu. Dinin asıllarını, sabitelerini iptal eden bu tez sistem nezdinde makbul bir din anlayışının teorik temelini sunarken, aynı zamanda liberal ve sol kimlikle uyumlu bir İslam anlayışının oluşmasına da sebep oldu. İlk dönemlerde sadece ilahiyat fakültelerinde, sınırlı çevrelerde sahiplenilen tarihselcilik, yenilgi ve başarısızlıkla karşılaşan usuli’-din konusunda zayıf çevrelerin yeni duruma adapte olmalarını sağlayacak, ‘yeni buluşlar’, ‘yeni kavramlar’ bulmalarına yol açacak heyecanı da aşıyordu.

Mücadeleyi Bırakıp Sivil Toplumculuğu Keşfetmek

Darbe sürecinde görülen çok yönlü çözülüş ve erozyon cemaatsel ve örgütsel planda ise sivil toplumculuk şeklinde kendini gösterdi. İlk dönemlerde kendini insan hakları kurumu olarak tanımlayan kurumlar üzerinden görülen sivil toplum tartışması süreç içerisinde neredeyse bütün çevrelerin kendini tanımlama biçimine dönüştü. Sistemin baskısından kurtulmak için geliştirilen çözümler kısa bir süre sonra bir kimlik haline dönüştü. En temelde düzenle uzlaşmayı içeren sivil toplumculuğun cemaatsel ilişki biçimini değil, bireysel ilişki biçimini esas aldığı fark edilmezken sorumlulukların keyfi olduğu gerçeği de ıskalandı. Meşruiyet tanımlamasında farklılıkların söz konusu olduğu sivil toplumculuğun iktidar değişimini esas almayan yapısı çoğulcu toplum içinde Müslümanları da unsurlardan bir unsur mesabesine indirdi.

Siyasal-toplumsal değişim talebinden vazgeçen çevreler, sivil toplumcu yaklaşım içerisine girenler haliyle liberal perspektifle toplum mühendisliğine karşıtlıktan neşet eden değiştirme-dönüştürme çabalarına istihza ile yaklaşma ya da ceberutlukla suçlama tavrı gösterdiler. Nitekim o dönemlerde “Siz hâlâ orda mısınız?” sözünü duymak neredeyse vakayı adiyeden oldu.

Gerilim ve çatışma barındıran unsurlardan, alanlardan bilinçli kaçışın geniş bir şekilde yaşandığı mahallede Müslümanların önüne konulan hedef ise kimlik ve içerik açısından esaslı mahzurlar barındıran “medeniyetçilik” söylemi oldu. Yaşananlara duyarsızlık ve kayıtsızlığı beraberinde getiren yeni bir medeniyet inşa etme iddiası müntesiplerine aynı zamanda çok büyük ve çok önemli işler yapıyormuş havasını verme imkânını da sağlıyordu. Siyasal olandan kaçışın yoğun olarak yaşandığı 28 Şubat sürecinde tevhidî camia içerisindeki insanların 1960 ve 70’lere ait bir yaklaşıma teveccüh etmeleri aynı zamanda ideolojik gerilemeyi tarihsel açıdan da doğruluyordu. Sistemin baskısı ortada iken pratik alanlardan çekilişin ideolojik kılıfı olan medeniyetçilik söylemini bir tekâmül olarak sunmak da işin başka bir garabeti. Esasında bu garabet 28 Şubat sürecinde bütün alanlarda kendini gösterdi. İdeoloji, örgütlenme, mücadele alanında yaşanan erozyon ve yozlaşmayı adeta bir tekâmülmüş gibi göstermek ise acı verici başka bir gelişme idi.

Direnenlerdir Asıl Konuşması Gerekenler

28 Şubat sürecinde camiada geniş ölçekte görülen çözülmenin nedenleri arasında yenilgi, başarısızlık, mücadeleyi yürütememe, örgütsüzlük ya da zayıf örgütlülük, sistemin baskıcı niteliği, modern ve postmodern paradigmanın güçlü olması gibi nedenler sayılabileceği gibi Türkiyeli Müslümanların usulî’-din noktasındaki zaafları, ideoloji ve teori konusundaki yetersizlikleri, sistem tahlillerinin zayıflıkları ve istikrarlı örneklige sahip olamamaları da önemli bir nedendir.

Bugün geline nokta açık bir şekilde kendini İslamcı tanımlamaktan bilinçli bir şekilde uzak duran ama AK Parti iktidarının meydana getirdiğı iklimden de sonuna kadar istifade eden mahalle gerçeği var önümüzde. Zaman zaman değişik ortamlarda dile getirilen Tayyip Erdoğan’ın ya da Ahmet Davutoğlu’nun birçok cemaatten daha İslamcı oldukları ya da önünde oldukları şeklindeki resmin oluşumunda 28 Şubat döneminde ortaya konulan olumsuz yaklaşımların sindirilmiş olmasının payı büyük. Bu sindirilmiş hal siyasal ve toplumsal yapıda değişimin görülmesini engelliyor. Öğrenilmiş bu aciz hal bugün herhangi bir risk olmamasına rağmen birçok çevrenin göğsünü gere gere İslamcı olarak ortada durmasını engelliyor.

28 Şubat darbecileri yargılanırken dönemi yaşayan Müslümanların da o süreçte nasıl bir imtihan verdiklerini ortaya koymamaları doğru bir tavır olamaz. Sanki bütün renkleriyle Müslümanlar o dönemi alınların aklıyla geçmiş gibi bu noktalara hiç değinilmemesi ve hâlâ esaslı bir özeleştiri, muhasebe ve tövbenin yapılmamış olması kabul edilemez.

Darbe sürecinde ve sonrasında elbette ki, bütün zor koşullara ve baskılara rağmen direnen Müslümanlar oldu. Nitekim darbe dönemi ve sonrasındaki askerî vesayetin uygulamalarına İslami kimliklerinden vazgeçmeden açık ve net bir şekilde mücadele edip, darbeyi, darbe

uygulamalarını, Kemalist-askerî vesayeti gündemden düşürmeme çabası içerisindeki Müslümanların çabası da 28 Şubat darbecilerinin yargılanmasında rol oynamıştır. Yarınlar açısından umut verici olan da her şart ve ortamda direnişini tercih eden, İslami kimliğini şerefle taşıma çabalarıdır.

[Siyasi Değerlendirmeler](#)

[Haksöz Dergisi Sayı: 254 - Mayıs 2012](#)

Kaynak: [28 Şubat ve Yapılmamış Muhasebeler - Musa Üzer](#)